

Jouw Helena

ANTOINETTE STOCKMANN

Jouw Helena

*een onbegrensde
liefdesgeschiedenis*

A
S

*Het in kaart brengen van geschiedenis vraagt om feiten,
maar om iemands essentie te raken is fictie nodig.*

Mirjam van Hengel

© 2020 Antoinette Stockmann

Redactie May Meurs

Ontwerp omslag & binnenwerk Susan de Loor | Kantoordeloor

Foto omslag & blz. 2 Helena Peltenburg, 1912

Foto's binnenwerk Privé-collectie familie Stockmann

Foto auteur Nanda Hagens

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden
verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand,
of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektro-
nisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of een enige andere
manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de
uitgever.

ISBN 978 90 903 3907 8 | NUR 320

Inhoud

1914 Tierpark Hagenbeck – Hamburg | 9

- 1 De opmaat naar de Haarlemsche Handelsschool | 11
- 2 De Haarlemsche Handelsschool-Vereeniging | 16
- 3 Dat er iemand is die van je houdt | 22
- 4 Ik schaam mij dat ik me niet schaam | 36
- 5 De verhouding tussen jou en mij | 47
- 6 Die eeuwige mobilisatie | 54
- 7 Hoe ik abnormaal was geworden | 62
- 8 Iedereen moet je comedie voorspelen | 72
- 9 Wanneer denk je nu hier te komen? | 80
- 10 Ik heb hier een goed hotel | 91
- 11 Ik wist alles, voordat ik hier kwam | 96
- 12 Ben erg benieuwd wat je gemaakt hebt | 111
- 13 De Handelsvereniging Amsterdam | 127
- 14 Ik heb je nog niet verteld dat ik van je houd | 136
- 15 Hebben jullie een mooie reis gehad? | 151
- 16 Dat ik behoefte voel jou te schrijven | 160
- 17 Helena? Waar is Helena? | 164
- 18 Et j'ai fait ça machinalement | 168
- 19 Zou je tevreden zijn als ik niet katholiek word? | 175
- 20 Patience | 181
- 21 Ik ben n.l. van plan de reis over land te maken | 190

1933 Père Lachaise – Parijs | 201

Epiloog | 205

Verantwoording & Dankwoord | 207-209

Literatuur | 210

1914 *Tierpark Hagenbeck – Hamburg*

Pim maakte Helena's arm los van de zijne. Nieuwsgierig liep zij naar hun klasgenoten, die op de spijlen van een grote kooi sloegen.

'Hier! Kijk nou eens hierheen! Nee joh! Deze kant op!' Onder de kakofonie klonk een stabiel dubbel ritme van een trom.

Ton stond vooraan en wenkte haar. Een donkere man, die nog zwarter leek door zijn witte gewaad, zat op zijn hurken met twee trommels voor een riet gedekte hut op de achtergrond. Een tweede zat naast hem en zong. Zijn indolente houding was niet te rijmen met de melodie. Een derde danste en sprong. Op het bordje aan de spijlen van het hek stond dat de Nubische groep van drie mannen en drie vrouwen afkomstig waren uit het gebied van de bovenstroom van de Nijl. De vrouwen moesten in de hut zitten.

'Ton! Dit zijn ménsen! Die horen toch niet in kooien?'

Langzaam kwam de danser dichterbij de hekken. Tussen zijn hoge sprongen bekeek hij stuk voor stuk de schoolieren die onder zijn blik vergaten te roepen. Opeens stond hij stil en greep een van de jongens tussen de spijlen door bij zijn revers, wat een golf van schrik veroorzaakte.

'*Mann,*' riep hij.

'Hij spreekt Duits! Jongens! Hoor je dat?' Er klonk opluchting in het gelach.

Ze staken hun handen uit naar zijn gitzwarte, strak in elkaar gedraaide lange krullen. De man grijnsde, ontweek de graaiende handen en hervatte zijn dans. Hij sprong op het ritme van de trommel langs het hek. Ook het joelen was weer begonnen. Zijn lange kroezende haar wipte op

op het ritme. Ton legde zijn arm om Helena's schouder, klaar om haar weg te trekken. Ze bleef staan met haar handen om de spijlen. Toen de danser stilhield voor Helena verstomde het geschreeuw. Ze keek naar zijn gezicht met gelooide huid. Hij keek haar nieuwsgierig aan en kwam dichterbij. Zijn glimlach kreeg iets treurigs. Hij stak zijn hand tussen de spijlen van het hek door. Helena bleef staan. Ze voelde Tons hand op haar schouder.

'Frrrrrau', rolde tussen zijn lippen door en wat zachter: 'Frrrrrau.'

Helena pakte zijn hand. 'Ja. Frau.' Met haar linkerhand tikte ze haar borstbeen aan: 'Helena'. Toen hij zijn hoofd schuin hield, herhaalde ze: 'Helena'. Ze glimlachte bemoeidigend. Toen drong het geroezemoes tot haar door. Ton trok haar achteruit. De man trok zijn hand terug en deed een stap naar achteren. Hij keek kort naar Ton en hervatte zijn ritmisch springen en keerde terug naar het groepje voor de hut.

'Er had je wel weet-ik-veel-wat kunnen overkomen,' zei Ton.

'Wat had er kunnen gebeuren Ton?' Ze draaide zich om en liep weg van de kooi, Pim achterna.

In normale omstandigheden had Pim de kooi-joelers gevraagd of ze beseften hoe mensonterend dit was. Of ze gezien hadden dat dieren in Tiergarten Hagenbeck meer vrijheid hadden op hun eilandjes omgeven door diepe geulen. Maar zijn gedachten waren vol van verdriet en gevoelens die hij niet begreep.

HOOFDSTUK 1

De opmaat naar de Haarlemsche Handelsschool

Helena opende als een van de weinige meisjes de grote deur van de Haarlemsche Handelsschool aan de Jacobijnestraat. Haar open blik was voor een vijftienjarige een uitzondering in een tijd waarin het grootste sieraad van vrouwen bescheidenheid moest zijn. Vrouwen waren voor de wet handelingsonbekwame wezens, maar daar rekende Helena Peltenburg zich niet toe. Ze was de tweede van zes kinderen. Ze had een regelmatig gezicht omlijst door golvend donkerblond haar en wakkere, bruine ogen. Bewust van haar bescheiden lengte, stond ze altijd rechtop om haar 1,60 meter ten volle te benutten.

Vanaf de eerste keer dat haar vader, Frans, haar meenam in de Capricornus, deelde ze zijn liefde voor het zeilen. In de boot liet Frans zijn verantwoordelijkheden voor de houthandel los en had ze hem voor zichzelf. Ze leerde hoe ze de wind moest lezen in de zeilen en ontdekte wat voor verrassingen ze tegenkwam als de wind mocht bepalen waar ze heen voeren. Frans leerde haar dat er voor elk probleem een oplossing was, zelfs als aan lagerwal de situatie hopeloos leek. Ze werd steeds behendiger en schreef zich met hun zeilbootje in voor wedstrijden. Haar vaders lessen brachten haar zo vaak de eerste plaats dat het rode zeil van de Capricornus beroemd werd. Het winnen van wedstrijden was eervol, maar alleen daarvoor stapte Helena

niet in de boot. Het zeilen schiep afstand van de zaken die haar bezighielden. En dat gevoel van vrijheid zou ze nooit meer loslaten.

In het voorjaar van 1912 had Helena besloten dat ze na drie jaar middelbare meisjesschool genoeg had van handwerken en kinderverzorging. Als zij alleen werd klaargestoomd voor het huishouden, werd ze nooit financieel onafhankelijk. Frans herkende haar drang naar zelfstandigheid van zijn jongste broer, die in Riga een betrouwbare naam in de Russische houtwereld had opgebouwd. Hoewel Frans nooit zo ver van zijn ouderlijk huis wilde zijn als zijn jongste broer, beseftte hij dat hij in zijn studententijd aan de Polytechnische School in Delft, weg van de familie, had geleerd op zichzelf te vertrouwen.

Helena's moeder, Wilhelmina van de Seijp, had vermoedelijk haar eigen reden om, net als haar man, de wens van hun dochter serieus te nemen. Als eerstgeborene had zij meegemaakt hoe zeven van de negen broers en zusjes er binnen het eerste levensjaar waren overleden. De dood was in die tijd een deel van het leven, maar na het verdriet over het zoveelste gestorven kind, had ze haar twijfels over de zegen van zoveel zwangerschappen. Financiële vrijheid zou de nieuwe generatie veel pijn kunnen besparen.

Helena zocht een brede oriëntatie, maar wilde niet jarenlang achter de boeken zitten op een hbs of gymnasium. Met haar opleiding was ze welkom op de Haarlemsche Handelsschool, die drie jaar eerder zijn deuren had geopend.

* * *

Ton Kouwenaar keek rond in de hal van de Haarlemsche Handelsschool. Hij had alle reden om vrolijk de wereld in

te kijken. Hij kwam in de klas bij een vriend die hij tien jaar eerder uit het oog was verloren. Hij was zeven jaar toen Pim van Stolk opeens verdwenen was. Sindsdien ging hij nooit over de Herenweg zonder even te kijken naar Pims oude huis, dat vanaf een heuvel soeverein op hem neerkeek.

Ton was de tweede van drie zonen van de Nederlands-hervormde huisarts in Bennebroek, ten zuiden van Haarlem. De afstand met de dorpsjongens, waarmee hij slootje sprong en kikkers ving, werd te groot toen hij met de tram naar de lagere school ging in Haarlem. Hij kreeg nieuwe vriendjes zoals Willem van Doorninck, zoon van de burgemeester van Bennebroek en Pim van Stolk, die op Dennenheuvel in Heemstede woonde. Toen het huis op een dag leeg stond en Pim weg was, legde niemand het ventje met zijn blonde krullen, blauwe ogen en blozende volle wangen uit waar Pim gebleven was.

Ton ging naar de hbs, waar wiskunde en exacte vakken veel aandacht kregen om de doorstroming naar universitaire bètastudies en naar de Polytechnische School in Delft makkelijker te maken. Ton kon de hindernissenbaan van biologie, natuurkunde en scheikunde niet bedwingen. Leerlingen zoals hij met interesse in economische vakken vonden hun weg naar de handelsscholen, die in heel Nederland als paddenstoelen uit de grond schoten. In 1912 stapte hij na vier jaar hbs over naar de Haarlemsche Handelsschool.

Dat voorjaar liep Ton, zeventien jaar oud, met zijn hockeystick het veld op voor een wedstrijd. Hij sloot aan in de rij van zijn team om de tegenstanders de hand te schudden. Als laatste schudde hij de hand van Pim van Stolk, '... een jongen met een heel knap gezicht, pikzwart

haar en een donkerbruine gelaatskleur', zoals hij twee jaar later zou schrijven in het maandblad van de handelsschool vereniging.

* * *

Toen Pim die eerste ochtend van het nieuwe schooljaar door de gangen met de groene tegels van de handelsschool liep, was hij al tien jaar gewend om zich aan anderen aan te passen. Zolang hij zich kon herinneren, hadden paarden bepaald hoe vaak zijn vader thuis was. Pim was Jacobus van Stolks enige zoon en deelde niet zijn hartstochtelijke liefde voor paarden. Hij snoof liever de geur van boeken op. Boeken brachten hem een magische wereld vol ideeën met onbegrensde mogelijkheden. Zijn vader was meestal weg naar de paardenraces en Pim groeide met zijn twee zusjes op in een vrouwenhuishouden. Zijn moeder, Digna, vond Ton Kouwenaar en Willem van Doorninck twee 'nette' jongens om mee te spelen. De tuin liep over in de duinen, waar hertenkalfjes op veel te hoge, dunne poten bij het minste geluid achter hun moeder aan wegvluchten. De jongens ravotten in het fijne zand en klommen in machtige, oude bomen. Op regenachtige dagen bekeken ze in de bibliotheek platenboeken of ze speelden met de trein. Het huis was groot genoeg en de zolder spookachtig.

Er kwam abrupt een eind aan het rennen door de duinen. Dennenheuvel met zijn balustrades, het torentje, de serre en de vele kamers was groot voor het gezin. Bovendien slokte het stoken en het onderhoud het geld op dat Jacobus liever aan paarden besteedde. In 1902 liet Jacobus zijn orchideeën uit de serre veilen en verhuisde het gezin naar het Nassauplein in Haarlem. Digna had niet de illusie gekoesterd dat haar man in het nieuwe huis vaker thuis

zou zijn, maar bij de steeds luider wordende geruchten over overspel trok ze een grens. Na twee jaar aan het Nassauplein pakte zij haar koffers en reisde met Pim en zijn twee zusjes naar Arnhem, in de buurt van haar familie. Jacobus betrok een huis in Vogelenzang, op loopafstand van de harddravers renbaan Woestduin.

In 1909 werd het einde van Woestduin onvermijdelijk toen de Bloemendaalse burgemeester besloot om de renbaan op zondag te sluiten. Door het gokken op de paarden waren hele gezinnen in armoede vervallen. Jarenlang streed hij tegen 'de vloek van Kennemerland'. Zonder de inkomsten van de enige, vrije weekdag was de renbaan een kort leven beschoren. Met dit vooruitzicht wilde Digna haar huwelijk nog een kans te geven. Zij keerde terug met Pim en zijn jongste zusje naar Jacobus en zijn huis aan de Vogelenzangseweg. Pims oudste zusje, jonge Digna, reisde de andere kant op. Zij ging na haar eindexamen gymnasium naar Zürich om aan de Federale Polytechnische School scheikunde te studeren.

In het jaar dat zijn vader nog alle zeilen bijzette om de renbaan te redden, begon Pim aan de driejarige hbs aan de Zijlvest in Haarlem. Na zijn eindexamen schreef hij zich, achttien jaar oud, in bij de Haarlemsche Handelsschool. Handelsrekenen en -correspondentie waren de aanvulling waarmee hij altijd een baan kon vinden.

Terug naar de website, [klik hier \(antoinettestockmann.nl\)](http://antoinettestockmann.nl)